

Володимир Набоков

Слово

(оповідання)

Віднесений із далекої ночі натхненним вітром сновидіння, я стояв на краю дороги, під чистим небом, суцільно золотим, у надзвичайній гірській країні. Я відчував, не дивлячись, глянець, кути й грані величезних мозаїчних скель, і сліпучі прірви, і дзеркальне сяйво багатьох озер, що лежать десь унизу, за мною. Душа була схоплена відчуттям божественної різнобарвності, волі й височини: я знав, що я в раю. Але в моїй земній душі гострим полум'ям стояла єдина земна думка — і як ревниво, як суворо охороняв я її від подиху велетенської краси, що оточила мене... Ця думка, це голе полум'я страждання, була думка про земну мою батьківщину: босий і злидений, на краю гірської дороги я чекав небожителів, милосердних і променистих, і вітер, як передчуття дива, грався в моєму волоссі, кришталевим гулом наповнював ущелини, хвилював казкові шовки дерев, що цвіли поміж скель, уздовж дороги; вгору по стовбурах злизувались довгі трави, немов язики вогню; великі квіти плавно зривалися з блискучих гілок і, як летючі чаші, по вінця наліті сонцем, ковзали в повітрі, роздмухуючи прозорі, опуклі пелюстки; запах їхній, сирий і солодкий, нагадував мені все найкраще, що звідав я в житті.

І раптово дорога, на якій я стояв, задихаючись від блиску, наповнилася бурею крил... Натовпом, виростаючи з якихось сліпучих провалів, ішли очікувані ангели. Їхня хода здавалася повітряною, немов рух кольорових хмар, прозорі лики були нерухомі, тільки захоплено тремтіли променисті вії. Між ними ширяли бірюзові птахи, заливаючись щасливим дівочим сміхом, і скакали гнучкі помаранчеві звірі в чудернацьких чорних крапах: звивалися вони в повітрі, безшумно викидали атласні лапи, ловили квіти, що летіли, — і кружляючи, і злітаючи, і сяючи очима, проносилися повз мене...

Крила, крила, крила! Як передам вигини їхні й відтінки? Усі вони були потужні й м'які — руді, багряні, густо-сині, оксамитово-чорні з вогняним пилом на круглих кінцях вигнутих пір'їн. Стрімко стояли ці круті хмари над сяючими плечима ангелів; дехто з них, у якомусь чудовому пориві, начебто не в змозі стримати блаженства, раптово, на одну мить, розкривав свою крилату красу, і це було наче сплеск сонця, наче сяйво мільйонів очей.

Натовпи їх проходили, дивлячись угору. Я бачив: очі їхні — радісні безодні, в їхніх очах — завмирання польоту. Йшли вони плавною ходою, обсіпані квітами. Квіти проливали на льоту свій вологий блиск; грали, кружляючи і злітаючи, яскраві гладкі звірі; блаженно дзвеніли птахи, злітаючи й опускаючись, а я, засліплений, трясучий жебрак, стояв на краю дороги, і в моїй злиденній душі все та ж лепетала думка: благи б, благи до них, розповісти, ах, розповісти, що на найпрекраснішій із Божих зірок є країна — моя країна, — яка вмирає в тяжких мороках. Я відчував, що, захопи я в жменю хоч один тремтячий відблиск, я приніс би в мою країну таку радість, що миттєво осяялися б, закрутилися людські душі під плескіт і хрускіт воскреслої весни, під золотий грім храмів, що прокинулися...

І, витягнувши тремтячі руки, намагаючись перегородити ангелам шлях, я став хапатися за краї їхніх яскравих риз, за хвилясту, спекотну бахрому вигнутих пір'їн, що ковзають крізь пальці мої, як пухнасті квіти, я стогнав, я кидався, я в нестямі випрошував милостиню, але ангели йшли вперед і вперед, не помічаючи мене, звернувши угору витончені лики. Прагнули їхні сонми на райське свято, у нестерпно сяючий просвіт, де

клубочилося і дихало Божество: про нього я не смів помислити. Я бачив вогняні павутини, бризки, візерунки на гігантських, рожевих, рудих, фіолетових крилах, і наді мною проходили хвилі пухнастого шелесту, шастали бірюзові птахи в веселкових вінцях, пливли квіти, зриваючись із блискучих гілок... "Стій, вислухай мене", — кричав я, намагаючись обійняти легкі ангельські ноги, — але їхні ступні — невідчутні, нестримні — ковзали крізь мої простягнуті руки, і краї широких крил, віячи повз, тільки обпалювали мені губи. І вдалині золотий просвіт між соковито й чітко розцвічених скель заповнювався їхньою хлюпальною бурею; йшли вони, йшли, завмирав високий схвильований сміх райських птахів, перестали злітати квіти з дерев; я ослаб, затих...

І тоді сталося диво: відстав один з останніх ангелів, і обернувся, і тихо наблизився до мене. Я побачив його глибокі, пильні, алмазні очі під стрімкими дугами брів. На ребрах розкинутих крил мерехтів ніби іній, а самі крила були сірі, невимовного відтінку сірого, і кожне перо закінчувалося сріблястим серпом. Обличчя його, нарис трохи усміхнених губ і прямого, чистого чола нагадував мені риси, бачені на землі. Здавалося, злилися в єдиний чудовий лик вигини, промені й принадність усіх улюблених мною облич — риси людей, які давно пішли від мене. Здавалося, всі ті знайомі звуки, що окремо торкалися слуху мого, нині укладені в єдиний досконалий наспів.

Він підійшов до мене, він усміхався, я не міг дивитися на нього. Але, глянувши на його ноги, я помітив сітку блакитних жилок на ступні й одну бліду родимку — і за цими жилками, і за цією плямочкою я зрозумів, що він ще не зовсім відвернувся від землі, що він може зрозуміти мою молитву.

І тоді, схиливши голову, притиснувши обпалені, яскравою глиною забруднені долоні до засліплених очей, я почав розповідати свою скорботу. Хотілося мені пояснити, яка прекрасна моя країна і яка страшна її чорна непритомність, але потрібних слів я не знаходив. Поспішаючи і повторюючись, я белькотів все про якісь дрібниці, про якийсь згорілий будинок, де колись сонячний лиск мостини відбивався в похиленому дзеркалі, про старі книжки і старі липи белькотів я, про дрібнички, про перші мої вірші в кобальтовому шкільному зошиті, про якийсь сірий валун, що обріс дикою малиною посеред поля, повного скабіозів і ромашок, але найголовніше я ніяк висловити не міг — плутався я, осікався, і починав заново, і знову безпомічною скоромовкою розповідав про кімнати в прохолодній і дзвінкій садибі, про липи, про перше кохання, про джмелів, що сплять на скабіозах... Здавалося мені, що ось зараз — тепер дійду до найголовнішого, поясню все горе моєї батьківщини, але чомусь я міг згадати тільки про речі маленькі, зовсім земні, які не вміють ні говорити, ні плакати тими великими, пекучими, страшними сльозами, про які я хотів і не міг розповісти...

Замовк я, підняв голову. Ангел із тихою уважною посмішкою нерухомо дивився на мене своїми довгастими алмазними очима — і я відчув, що розуміє він усе...

— Вибач мені, — вигукнув я, несміливо цілуєчи родимку на світлій ступні, — вибач, що я тільки вмію говорити про швидкоплинне, про мале. Але ж ти розумієш... Милосердний, сірий янгол, відповідай же мені, допоможи, скажи мені, що врятує мою країну?

І на мить обійнявши плечі мої голуб'ячими своїми крилами, ангел промовив єдине слово, і в голосі його я впізнав усі улюблені, усі змовклі голоси. Слово, сказане ним, було таким прекрасним, що я зі зітханням заплющив очі і ще нижче опустив голову. Пролилося воно пахощами і дзвоном по всіх жилах моїх, сонцем встало в мозку, і незліченні ущелини моєї свідомості підхопили, повторили райський сяючий звук. Я наповнився ним;

тонким вузлом билось воно у скроні, вологою тремтіло на віях, солодким холодом віяло крізь волосся, божественним жаром обдавало серце.

Я вигукнув його, насолоджуючись кожним складом, я рвучко підняв очі в променистих веселках щасливих сліз...

Господи! Зимовий світанок зеленіє у вікні, і я не пам'ятаю, що крикнув...

Уперше оповідання було опубліковано в газеті "Рух" (Берлін) 7 січня 1923 р.

Переклад українською: А.Невідомий, 2023 р.